

Til citation:

Hansen, Helle Rabøl & Jette Kofoed (2018). Skolesorg. Død, zombier og kroppe i hardcoremobning, i: *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 1, 76-85

Skolesorg

Død, zombier og kroppe i hardcoremobning

Af Helle Rabøl Hansen & Jette Kofoed

Hvordan kan erfaringer med hardcoremobning i grundskolen forstås? Gennem en række interview med produktionsskoleelever, der fortæller om *krøllede* skoleliv sætter vi erfaringer med genuin udskamning på begreb. I artiklen foreslår vi, at brutal mobning kan erfares som stille lidelse, der bliver til, hvad vi kalder for, skolesorg. Med assistance fra Judith Butler fokuserer vi på de affektive dimensioner af hardcoremobning og viser vi, hvordan nogle skoleliv kan dømmes ude, og hvordan sådanne ekstreme eksklusioner involverer død og kroppe, og medfører tab, stille lidelse og sorg.

Introduktion

“...Vi vil gerne tale med de af jer, som synes grundskolen var en udfordret tid. Hvis I har haft mobning inde på livet og har lyst til at dele historierne med os, vil vi gerne høre dem”.

Sådan lød ordene, da vi som gæster troppede op til fælles morgenmad på en produktionsskole i Storkøbenhavn. Efter morgensamlingen stod en større gruppe unge mennesker omkring os. De ville gerne interviewes. De næste dage kom flere til. I løbet af få dage gennemførte vi 14 interview. Nogle med enkeltpersoner, andre i grupper. Vores forventning om, at der på produktionsskoler findes en del elever med mobbehistorier i bagagen, så ud til at holde. Vi mødte især dem, der har erfaringer med vedvarende mobbeoplevelser over år. Børnesundhedsundersøgelser i skolen har over tid vist, at kurven for de selvrapporterede mobbetal daler (Due & Holstein, 2003; Due & Rasmussen, 2007, 2011). Når resultaterne studeres nærmere ser vi imidlertid, at tallene især er nedadgående for de børn, der ‘kun’ mobbes lejlighedsvis. For dem, der svarer ja til, at de mobbes dagligt og over længere tid, går udviklingen langsommere. Det er dem, vi kalder *hardcoreofre* (Hansen, 2005).

I andre analyser har vi været optagede af at gå omkring fænomenet mobning og undersøge det i dets mange aspekter (Hansen, 2011; Kofoed & Søndergaard, 2013). I denne artikel er vi optagede af, hvordan mobning erfares af hardcore ofre, der har været udsat for genuin udskamning over længere tid. Det gør vi via analyse af to af de fortællinger, vi fik fortalt på produktionsskolen. De skiller sig ud ved at være særligt brutale. De handler om, hvordan krop bliver taget fra én, hvordan social død, andres død og potentiel død bidrager til diffuse og ambivalente følelser, til oplevelser af afmagt, vrede og det, vi her foreslår at kalde for *skolesorg*.

Tanja

Tanja forbinder mobning med skolestart. Fra første dag i børnehaveklassen er hun ikke del af de andres 'vi'. Mobningen bestod i starten mest af ignorering, fortæller Tanja. Efterhånden blev mobningen "mere aktiv". Der kom ord på. Hun blev hånet for svag skolefaglighed, forkert tøj, fattigdom og for sin høje og tynde stemmeføring. Over årene fortsætter ignorering og udelukkelse. Tanjas strategi bliver at holde op med at tale. Hun tier ganske enkelt i skolen i to år, forklarer hun.

Gustav

Gustav stod der også efter vores invitation ved morgensamlingen. Hans historie starter i 3. klasse. "Jeg har aldrig været mainstream", forklarer han. "Men mest drillede de mig med min far, der var meget syg". Gustav var 10 år, da hans far døde. "Det kan godt være, jeg var svagsjælet, men han var jo min far", siger han, da han skal forklare, hvorfor han dengang sidder i skolen og græder. "Så begyndte de bare at komme over til mig og sige, om det var mig, der havde slået ham ihjel? Om det var mig, der havde slukket for respiratoren?" Gustav reagerer ved at blive væk fra skolen. Et mønster udvikler sig: To-tre uger væk fra skolen, lidt tilbage i skolen, flere spørgsmål om fars død, og Gustav forsvinder igen. Til sidst flytter han skole. Gustav har lukket sig inde i en skal, kalder han det, og forklarer: "Jeg talte ikke engang med min mor, mine søskende. Mistede overblik over, hvad tid var. Vidste ikke, hvor jeg var henne. Det der med at lette dit hjerte, har jeg aldrig rigtig forstået. Det virkede ikke for mig. [...] Jeg vidste godt, det ikke var godt ikke at være sammen med nogen. Jeg ville bare græde. Kunne ikke lide at gøre det foran andre mennesker. Så jeg gik bare hjem". Og så blev Gustav hjemme i halvandet år.

Tanja og Gustav har begge erfaringer med langtrukken mobning, som ikke kunne bringes til ophør. De reagerer begge med tavshed, med afmagt og husker i interviewsituationen, som er år efter at mobningen har fundet sted, fornavne, efternavne, de sætninger, der blev sagt og tonen, hvormed der blev hånet. Stemningen genkaldes på et splitsekund.

Tab og lidelse

Den mobning, vi ser beskrevet i disse interview, peger særligt to forhold ud, nemlig tab og lidelse. På tværs af det empiriske materiale fra produktionsskolen, og stærkest fortalt i Tanjas og Gustavs historier, finder vi stille lidelse. Vi hører også om hærværk, stolekast og stærk skolevrede, men den stille lidelse larmer ikke. Gustav bliver væk fra skolen, trækker lidelsen væk fra fællesskabet. Og Tanja tier, da drillerierne med den pivende stemme har stået på længe nok.

Men hvad er det, de har tabt? Hverken Gustav eller Tanja mister konkrete venskaber i klassen, for de havde dem ikke. De mister noget andet, som er både konkret og diffust. Med udstødelsen ser det ud til, at de mister adgangen til det klassefællesskab, de troede, de skulle være del af. De mister mulighederne for det, der *kunne have været*.

I denne artikel abonnerer vi ikke på et fællesskabsbegreb, der er konnoteret hverken positivt eller negativt. Den fællesskabsforståelse, der ligger til grund for vores analyser, er analytisk funderet. Vi er optagede af fællesskab som et sted, en lokal kultur og en atmosfære, hvor subjekter bliver til (Hansen, 2012). Det indebærer også, at fællesskaber kan skabe både noget godt, fx behagelige tilhørsforhold, og noget helt andet, fx krænkelser og udstødelse. Vi har således ikke taget stilling til, om fællesskaber er særligt gode. Vi interesserer os for, *hvilke* fællesskaber der skabes, og *hvilke* inklusion- og eksklusioner det medfører.

Vi har tidligere argumenteret for, at det helt centrale i mobning er det forhold, at man skubbes ud af et fællesskab, som man har en berettiget og legitim forventning om at høre til i (Hansen, 2011; Hansen, Henningsen, & Kofoed, 2013). Når vi taler om mobning, er der altså ikke tale om tilfældig tilsvining på gaden, men om udstødelse af det fællesskab, som forældre, lærere, skoleledere og børnene selv ved skolestart ser frem til. Det er dét fællesskab, Tanja og Gustav aldrig kommer ind i. Så selvom der ikke er tale om et tab af noget, de nåede at få; så vil vi vise, at den lidelse, de beskriver, samler sig om tabet af det, som skolelivet *kunne have været*, hvis altså fællesskabet havde lukket dem ind på flere måder end bare gennem indskrivning på skolen.

Gustav fortæller om en tid, hvor livet gjorde særligt ondt, og hvor det at være ked af det over farens død og positionen som udstødt filtrede sig ind i hinanden. Udstrakt ked-af-det-hed blev effekten af, at mobning pegede farens død ud som Gustavs ansvar. Det satte sig til en erfaring, der varede ved. Tanja græder sig igennem interviewet. Især da hun beretter om dengang en af drengene fra grundskolen, år senere, indhenter hende med offentlige opslag på Facebook om, at hun har kneppet sin bror. En sorgfyldt informant genbesøger en skoletid, som hun husker som, at *alle, undtagen hende selv, var efter hende*. Opgaven i denne artikel er ikke at afsøge, hvorvidt det faktisk var sådan, at *alle, altid* var efter Tanja. Vi er optagede af at gribe, hvad der er på spil for dem, der står med en erindring af denne art.

Teoriassistance - Butler

Artiklens forfattere kommer fra to forskellige teoritraditioner. Hvor den ene er optaget af subjekters tilhørsforhold i skabende fællesskaber (Hansen, 2011; Lave & Wenger, 2003; Mørck, 2006; Nissen, 2012), er den anden optaget af affektive tilblivelser (Deleuze, 1980/2005; Kofoed, 2009; Kofoed & Ringrose, 2012; Kofoed & Stenner, 2017). De to perspektiver udelukker ikke hinanden, men kan heller ikke det samme. Hvor affektperspektivet leder opmærksomheden hen på skolesorg som en kraft i ekstreme inklusion-eksklusionsprocesser, hjælper situeret læringsteori-perspektivet til at få øje på, hvordan hardcore mobbeofre tippes ud over fællesskabets kant og forbliver en permanent perifer deltager.

Aspekter fra de to teoretiske traditioner kan suppleres med Judith Butler's arbejde om sorg (Butler, 2004). Butler taler om et post-9/11 samfund, hvor en ny dagsorden opstår og sætter, hvad hun kalder *livable* og *grievable lives* på sprog. Nogle liv synes altså værd at sørge over, andre ikke. Butlers begrebsapparat kan hjælpe os til at forstå, hvordan den menneskelige sårbarhed, der er forudsætningen for, at nogen rammes, ikke kan 'villes væk' (Butler 2004: 29). Den menneskelige sårbarhed er i Butlers optik forudsætningen for både det, hun kalder *livable lives* og det, at nogle liv dømmes ude som ikke-*grievable*, altså ikke engang værd at sørge over. Det giver os fundamentet for at få greb om, hvad der er på spil, når det, der tabes, og det, der lides over, på en måde ikke er noget, der har fandtes eller kun har fandtes i negative vurderinger af liv. Den sorg, vi får øje på i Tanjas og Gustavs historier, er ikke blot ked-af-det-hed, men handler om tabte relationer. Selvom Butlers anliggende ikke er skole, kan hun alligevel bringe os videre:

”Når vi mister bestemte mennesker eller berøves adgang til et sted eller et fælleskab, kan vi opleve at vi gennemgår noget midlertidigt, at sorgen vil blive overstået og genskabelse af en tidligere orden

vil ske. Men måske afsløres noget om hvem vi er, noget der optegner de bånd, vi har til andre. Det viser os, at de bånd konstituerer, hvad vi er. Det er bånd og forbindelser der samler os. Det er ikke sådan, at et 'jeg' eksisterer herover og så ganske enkelt mister et 'dig' derover, særligt ikke hvis forbundetheden til 'dig' er, hvad der udgør, hvem 'jeg' er. Hvis jeg mister dig under disse omstændigheder, så sørger jeg ikke over mit tab, men jeg bliver uigenkendelig for mig selv. Hvem 'er' jeg, uden dig?" (Butler 2004: 22, vores oversættelse).

Læser vi dette citat med en opmærksomhed på, hvordan 'du' ikke forstås som en bestemt anden, men 'du' her betyder både det fællesskab, man er placeret i, og det potentielle venskab, der kunne opstå med en navngiven 'dig', så hjælper Butler os til at gribe, hvordan fravær af selvfølgelig deltagelse i klassens fællesskab kan indeholde lidelse, tab og oplevelse af sorg. For spørgsmålet er ikke, om man gerne vil være den del af fællesskabet; sagen er, at Tanja og Gustav per indskrivning i skolen, er del af et formelt fællesskab (som fx 6b), men i det sociale og kulturelle liv er blevet til dem, der ikke tæller. Så hvem er Tanja og Gustav - hvis uden fællesskabet? Gustav beskriver det fx som behov, der ikke dækkes, da de venner han havde i nabolaget, og som også gik i klassen, mistede interessen for ham. "*Jeg havde brug for dem, men de havde ikke rigtigt brug for mig. De havde jo venner i klassen, det havde jeg ikke*". Behovet for venskab er for Gustav ugensældt og lader ham, trods indskrivning på skolen, uden de andre. Dér opstår dele af sorgen relateret til skolelivet. Fællesskabet gør Gustav perifer. Ikke blot som en ydre ting, men som en del af 'mig'et', og det skaber som Butler udtrykker det usikkerhed om, hvem 'jeg' så er.

Offer-villighed

De unge, vi interviewer på produktionsskolen, har ikke noget problem med at tage historien om at være blevet mobbet på sig. Igennem interviewene blev historierne om langstrakte mobbehistorier foldet ud. Dem vi interviewede påtog sig villigt offer-positionen.

Søndergaard har tidligere peget på det interessante element i andre mobbehistorier, nemlig at offerpositionen undviges (Søndergaard, 2008). Søndergaards pointer henter belæg fra empiri, hvor mennesker, der af omgivelserne udpeges som mulige ofre for mobning, ikke ønsker at gribe offerpositionen og dermed bære den skam, der kan følge med. Her zoomer vi ind på det modsatte, nemlig informanter, der proaktivt melder sig til at dele oplevelserne og uden tøven tager offerhistorien på sig. Tilsammen træder to ender af et kontinuum frem: At afvise og at gribe

offerpositionen. Måske bliver det i offervilligheden også muligt at genskabe sig som legitim? Det fører os til at sondre mellem at individualisere mobningens årsager og det at rammes som individ.

At se involverede individer uden at individualisere

For at forstå den sondring skal vi forbi en anden sondring, nemlig vigtigheden af at gribe forskellen mellem det, der mobbes *med* og hvorfor, der mobbes (Hansen, 2005). Vi støder ofte på årsagsinformerede *fordi*-sætninger om mobning. Det kan f.eks. være ordene: *Jeg bliver mobbet, fordi jeg er tyk*. Sætningen indeholder en logik, der peger på, at en specifik krop påkalder sig mobbeopmærksomhed. Den logik kan hænge sammen med flere forhold, hvor to bud skal nævnes her. For det første gøres krop til genstand. Ordene består og opleves virkelige, og det bliver nærliggende at tro, at det *er* kroppens form, der fremkalder ordene. For det andet ser vi individualiserede forklaringer på sociale fænomener. Mobning, overvægt og stress er eksempelvis fænomener, der ofte forklares som individuelle problemer, som individer påkalder sig, hvilket så igen kan forstærke subjekters fokusering på egne mangler.

At individuelle træk - som kropsstørrelser og -former - installeres som årsag snarere end middel er ikke uproblematisk. Som modtræk hertil må *fordi* i sætningen - *jeg bliver mobbet, fordi jeg er tyk*- erstattes med et *med*: *jeg bliver mobbet med, at jeg er tyk*. Dette retoriske greb peger på endnu en central pointe i vores arbejde, nemlig at mobning ikke primært kan knyttes til enkelte subjekters karakteregenskaber og personhistorikker, men må forstås som 'outcome' af sociale dynamikker og en uformel magtstruktur i skoleklassen (Hansen, 2011; Kofoed & Søndergaard, 2009, 2013). Erstattes 'fordi' med 'med' bliver det muligt at få øje på, *hvad* der mobbes med og samtidig at anerkende, at hvad, der dermed udpeges, ikke er uskyldigt. Samtidig bliver det muligt at fange, hvordan dynamikkerne i, hvorfor der mobbes, kræver, at blikket ikke forbliver på det, der mobbes med, men rettes mod klassens kultur, inklusions- og eksklusionsprocesser og fællesskabskonstellationer (Hansen, 2011; Hansen et al., 2013; Kofoed & Ringrose, 2012). Gustav og Tanja mobbes *med* overvægt, lugt og pivende stemme, men de mobbes *fordi*, de går i skoleklasser, der konstituerer udstødellesmønstre.

Tilbage står nu det forhold, at vi på den ene side forstår mobning som processer i social og kulturel tilblivelse; og på den anden side står med subjekter, der er ramt på netop *sig selv* i den forstand, at kropsformer og -størrelser og livsvilkår hånes og skammes ud på måder, der for nogen bliver til sorg og skaber det, som Butler taler om som uigenkendelighed for sig selv. Så selvom vi afstår fra

at individualisere årsager til mobning, så peger vi på, at træk ved individer peges ud. Det taler for at forstå mobning som et fænomen, der rammer individuelt, men skabes socialt (Hansen 2017).

Krøllet skolehistorie - tilsat mobning

Lad os se nærmere på, hvad der ellers er på spil i Tanjas historie. Tanja har aldrig haft en veninde. Det fortæller hun med sin lyse, lidt pivende stemme. Stemmen i sig selv er, som sagt, igennem årene anledning til udpegning og begrundelse for, hvorfor ingen vil være venner med hende.

Henover årene samler flere og flere hændelser og træk ved Tanjas liv sig sammen i det, der bliver til et skoleforløb med kun ganske få pauser fra mobning.

“De kommenterede min tøjstil, fordi jeg gik i genbrugstøj... Jeg havde jo ikke råd til alt det nye, så jeg var fattig og... Den ene af pigerne hed Nina Jensen... og så var der en, der hed Anne... Ja... Mmm... faktisk bare alle pigerne i min klasse. Vi var ni piger... Alle undtagen mig, var efter mig...”

Igennem en fortælling om et krøllet skoleliv, hvor især krop udpeges, fletter mobning sig ind og ud af en opvækst med seksuelt misbrug, morens død og fattigdom. I Tanjas erindring mobbes hun med stemmen, med ikke at have nyt tøj, med lugten af sved og med at ”hun knalder med sin bror”. Det, som i sig selv er tragiske begivenheder i hendes liv, bliver gjort til genstand for udskamning. Og nye lag tilføjes: Brorens misbrug gøres til genstand for en retssag. Sagen ryger i den lokale presse, som får hendes plageånder fra skolen til at dukke op igen og til at genoptage drilleriet. Nu sender de sms’er om retssagen og kommentarer på, hvem hun mon har knaldet med. Det bliver altså fysiske træk ved Tanjas krop og det særlige ved hendes familiehistorie, der fungerer som motor i, hvorfor Tanja i en alder af 20 år stille siger sætningen: *“Jeg har aldrig haft en veninde”*.

Når krop peges ud og bliver offentlig ejendom

Så hvad er det, der sker, når man rammes på sit inderste? En god del af Tanjas beretning handler om at være modtager af skyts mod det, som kan kaldes for selvets kød. Kroppen. Også Gustav fortæller om, hvordan krop udpeges. En overvægtig krop peges ud som det, han mobbes *med*. Flere interview fra produktionsskolen bekræfter et mønster af, hvordan kropsstørrelser, kropsformer og -farver bliver en kraft i mobningen.

Igen kan vi med Butler indfange, hvad der kan være på spil. I ‘Precarious Life’ skriver hun:

“Kroppen rummer dødelighed, sårbarhed og agency: Huden og kroppen udstiller os for de andres blikke, men også for berøring, for vold; kroppe rummer risikoen for, at vi også gøres til genstand for alt dette. Kroppen er uvægerligt offentlig. Den er konstitueret som et socialt fænomen i den offentlige sfære, min krop er og er ikke min” (Butler 2004: 26, vores oversættelse).

Den dødelige og sårbare krop peges i Tanjas og Gustavs historier ud via kropsstørrelse og -former og bliver i den udpegning til den offentlighed, der kan vurderes. I udpegningen bliver kroppen understreget som netop Tanjas og ingen andres; som en offentlig tavle, hvorpå der kan skrives ‘tyk’, ‘hvem har du knaldet med’ eller ‘pivestemme’.

Fra krop til død

I det foregående afsnit så vi nærmere på krop som modtager af sårende ord. Igennem beretningerne er et andet mønster også synligt. Det handler om at blive ramt på sin eksistens. Italesatte ønsker om en andens ikke-eksistens udtrykkes direkte, når Tanja gengiver klassekammeraternes ord til hende ”*gid du ikke eksisterede*”. Dødstrusler er ikke ualmindelige i de tekstbeskeder, chats og opdateringer på forskellige sociale medier, som børn og unge i mobbende miljøer har givet os adgang til over de seneste år. Død kan dog indgå på andre måder end ved trusler og ønsker om, at den mobberamte dør. Død som konkret social begivenhed kan også blive til forhold, der mobbes med, som når Gustav bliver spurgt, om det var ham, der slukkede for farens respirator. Gustav tier sig væk fra afmagten og den udspændte handlekraft (Ngai, 2005), der møder ham i anklagerne om, at det nok er ham selv, der har slukket for farens liv. Her rører vi ved det nok mest ultimative, der kan mobbes med, nemlig ophør af liv - døden - enten som trussel eller et konkret dødsfald af nærtstående.

Ud over de meget direkte og konkrete dødsforhold, der kan blive til mobberedskaber, optræder død også i en overført betydning, når der mobbes. Den nægtede adgang til at skabe tilhørsforhold med de skolekammerater, man er sammen med hver dag, kan, som vist ovenfor, opleves som både tab af liv, og som afmægtighed. For hardcore mobbeofre ser det således ud til, at dødsstruslerne både kan være konkrete (*fuck dig din nar, du sku' dø*) og langt mere subtile i form af uønskethed og ligegyldighed. Det har både Hansen (2016) og Schott (2009) andetsteds kaldt for social død. Social død indebærer, at du holdes uden for aftaler, aktiviteter, humor, hængen-ud, dramaer, lege, venskaber og alt det, der kendetegner socialt liv, afhængigt af hvilket klassetrin vi beskæftiger os

med. Afmagt og uigengældthed bliver altså de centrale ingredienser i den sociale død, der følger med at være blevet en zombie (en følede en af slagsen), en levende død i skolelivet.

Skolesorg

Så hvordan kan et zombieliv som levende død indfanges? Med begreber om skolesorg og skolelidelse pointeres netop, hvordan lidelsen opstår af, at *nogen gør noget*. De udskammende handlinger skaber lidelse. Ud af mobning i skolen vokser, ikke bare handlinger, men også affektive responser på udskamninger (Kofoed & Stenner, 2017). Så når Tanja ikke engang skubbes ud af et fællesskab hun har været inde i, men end ikke nåede at blive del af det, så er det hverken ligegyldigt eller ubetydeligt. Selvom det kunne se ud af næsten ingenting.

Skolesorg forstår vi som de stemninger og følelser af afmagt, vilkårlighed, forurettelse og forræderi, som bliver fortalt frem af Gustav og Tanja. Sådanne oplevelser omsættes for Gustav og Tanja til skolesorg. Men også sorg over at have levet skoleliv, der med Butlers begreber, næppe har været livable, men som i tilbageblik fra produktionsskolen kan genfortælles i sætninger som *'jeg har aldrig haft en veninde'*, og *'alle, undtagen mig, var efter mig'*. Sætninger, som ikke genfortæller enkelt-begivenheder, men stræk af skoletid som kan kondenseres til dette. Naturligvis lades meget ude af sådanne fortællinger, men det, der står tilbage, er, hvordan fællestrækkene i historierne ovenfor samler sig i affektive stemninger af udelukkelse og at blive underkendt som fuldgyldige medlemmer. Det er netop fravær af medlemskab og muligheden for at blive sørget over, der står centralt i disse historier, og som Butlers begrebsapparat gør det muligt at få øje på.

I disse beretninger ser skolesorg ud til at opleves individuelt. Så til trods for at sorgen er opstået i og af skolen, så angiver skolesorg her ikke fællesskabets sorg over fx mobning. Skolesorg peger snarere på individets sorg over at leve med effekterne af fællesskabets udskamning. Denne sorg ser ud til at leve sit skjulte stille liv. Gustav og Tanjas beretninger peger på, at de ikke har levet i fællesskaber, hvor det var muligt at bære sorg på måder, så sorgen kunne genkendes. Snarere ser det ud til, at sorgen måske nok er blevet båret uden på tøjet, så at sige, men uden sørgedragt eller armbind. Sorg uden sorgens mest genkendelige artefakter. Tværtimod rummer fortællingerne dette fællestræk: Sorgen bæres lydløst, upåfaldende og med den inderlighed, der ser ud til at ligge i, at få kender til effekterne af fornedrelserne. Det vi ovenfor kaldte for stille lidelse. I historierne genfindes et 'alle', som ved, at mobningen sker, altså 'et alle', der skaber sorgen, men alligevel ikke ved, at den findes. Det er dette fravær af anerkendelse og udstødelse, der kendetegner den form for

skolesorg, vi hører Gustav og Tanja fortælle om. Nu hvor grundskolen er færdig og ungdomslivet påbegyndt er skolesorgen både overstået, og så alligevel ikke. Når vi i interview beder om skolenarrativer dukker en kompleks skolesorg op, som ikke kan reduceres til faser, der skal gennemleves, hvorefter sorgen over et tabt skoleliv opløses.

Sorg flyttet ud af subjektet: Sorg som relation, sorg som affekt

Går vi med Tanjas fortælling, som udstanses i sætningen '*jeg har aldrig haft en veninde*', bliver det synligt, hvordan et bestemt tab er på spil. Genfortalt her kan det forekomme vanskeligt at forstå, hvordan sådanne skolehistorier kan overses.

Det er med et begreb om skolesorg, at vi forsøger at indfange det særlige, der er ved den stille lidelse. En lidelse der godt kan indeholde vrede, ligesom vrede kan indeholde sorg, men her fremtræder lidelsen uden vredens synlige affekt. Skolesorg handler om det, som (skole)livet har taget fra dig, og ikke om det døden har taget fra dig - for nu at låne og dreje en pointe fra et Naja Marie Aidt digt, der handler om døden, og hvad den frarøver os (Aidt, 2017). Titlen på digtet lyder "Har døden taget noget fra dig, så giv det tilbage". Det, skolelivet tager fra Tanja og Gustav, er det, der *kunne have været*. I den bevægelse filtreres flere tider sammen. Det skoleliv, der skulle have været, det skoleliv, der ikke er; det skoleliv, der burde have været, og som Tanja og Gustav har investeret kræfter i. Den sorg, der med død er absolut, bliver med fratagelse af skoleliv relativt og afficeret af multiple temporaliteter og rastløs hjemløshed.

Sagen er, at tab og udstødelse mærkes hos dem, der angribes, uden at sorgen sanses af de andre i fællesskabet. Ikke desto mindre gør det noget ved fællesskabet, at tab og udstødelse bliver muligt. Det er ikke uskyldigt for dem, der sanser og lever med det, men det er heller ikke uskyldigt for dem, der enten står i den udøvende ende af arbitrariteten eller for dem, der ikke rigtigt opdagede, hvad der var på spil. Skolesorg er den hjemløse tilstedeværelse, når skolelivet ikke tager imod dig.

Judith Butler løfter med sit begrebsarbejde sorg og tab ind i en politisk ramme, og ind i relationer, som mere end det 'dig', der er mistet. Inspireret heraf, bringer vi et begreb om sorg med over i liv (og ikke kun død), idet vi taler om, hvordan sorg kan erfares og være en affektiv driver i mobbeprocesser, uden at noget/nogen konkret er mistet, men hvor udstødelse har gjort den stille lidelse til den følelse, som Gustav og Tanja taler om her.

Den pivende stemme, den tykke krop, den krop som broren har forgrebet sig på og den krop, der har mistet en far bliver lokalt til de kroppe, der ikke kan foldes ind i det konkrete skoleliv. Tilknytning til den konkrete skoleklasse, man er tvunget til at være i, bliver den magtteknologi, der folder nogle ind og andre ude af dem, der hører til. De kropslige afgrænsninger ser ikke ud til at være forudsætningen for udgrænsningen, men bliver alligevel effekten af udgrænsningen. Og derfor bliver det også individer, der dømmes ude, selvom processerne foregår socialt.

Skolesorg i og efter skoleliv – en afrunding

Vi har med denne artikel altså foreslået begrebet skolesorg, som betegnelse for det tab og den lidelse, der opleves af elever, der ikke får adgang til de andres og et fælles liv i og uden for skole, og som må bære på det ubærlige, nemlig at deres kroppe, deres familie(historier) og deres væren i verden peges på og udskammes. I Gustavs og Tanjas sorg synes destruktionen at være en kraft, som underminerer skoleliv. Skolesorg er født af den udskamning, som går tæt på deres inderste liv, deres krop, dens udformninger og familielivets skrøbeligheder. Når de erfaringer ikke bare skal bæres i ungdomsliv, men bliver peget ud som det, der kan udstødes igennem, så ser det ud til, at skolesorg opstår som muligheden for stille at trække sig fra det skoleliv, der er blevet ubærligt (Butler, 2014). Det bliver en stilhed, som tillader dem at bære sorgen.

Skolesorgen læses her gennem Butlers 'take' på medlemskaber (Butler 2014), gennem perspektiver på affektive tilblivelser og fællesskabsteoretiske forståelser af elevtilblivelser i skoleklassen. Gustav og Tanja har været udstødt fra de fælles tilblivelsesrejser, der gives mulighed for igennem de venskaber og tilknytninger der kan skabes i skolen. Begge har været tilskuere til det sociale liv, de kunne se tilfaldt andre, mens de lever med den hjemløse tilstedeværelse der findes i skolesorg.

Referencer

- Aidt, N. M. (2017). *Har døden taget noget fra dig så giv det tilbage*. København: Gyldendal.
Butler, J. (2004). *Precarious Life: The Power of Mourning And Violence*. London, New York: Verso.

- Butler, J. (Producer). (2014, 15. juni 2017). *Speaking of Rage and Grief*. [Youtube] Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=ZxyabzopQi8>
- Deleuze, G. F. G. (1980/2005). *Tusind plateauer. Kapitalisme og skizofreni: Det Kongelige Danske Kunstakademis billedkunstskoler*.
- Due, P., & Holstein, B. (2003). *Skolebørnsundersøgelsen 2002*: Københavns Universitet: Institut for Folkesundhedsvidenskab.
- Due, P., & Rasmussen, M. (2007). *Skolebørnsundersøgelsen 2006*. Københavns Universitet: Institut for Folkesundhedsvidenskab.
- Due, P., & Rasmussen, M. (2011). *Skolebørnsundersøgelsen 2010*. Syddansk Universitet: Statens Institut for Folkesundhed.
- Hansen, H. R. (2005). *Grundbog mod mobning*. København: Gyldendal.
- Hansen, H. R. (2011). *Lærertilv og elevmobning*. (Ph.D.), Aarhus Universitet,
- Hansen, H. R. (2012). (Be)longing - forståelse af mobning som længsler efter at høre til. *Psyke & Logos*, 2, 480-495.
- Hansen, H. R., Henningsen, I., & Kofoed, J. (2013). Når klassekultur tipper over i mobning. In J. Kofoed & D. M. Søndergaard (Eds.), *Mobning gentænkt*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kofoed, J. (2009). Genkendelser af digital mobning. Freja vs Ronja vs Arto vs Sara vs Emma. In J. Kofoed & D. M. Søndergaard (Eds.), *Mobning. Sociale processer på afveje*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kofoed, J., & Ringrose, J. (2012). Travelling and sticky affects: Exploring teens and sexualized cyberbullying through a Butlerian-Deleuzian-Guattarian lens. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 33(1), 5-20.
- Kofoed, J., & Stenner, P. (2017). Suspended liminality: Vacillating affects in cyberbullying/research. *Theory & Psychology*, 27(2), 167-182.
- Kofoed, J., & Søndergaard, D. M. (Eds.). (2009). *Mobning. Sociale processer på afveje*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kofoed, J., & Søndergaard, D. M. (Eds.). (2013). *Mobning gentænkt*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lave, J., & Wenger, E. (2003). *Situeret læring*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Mørck, L. L. (2006). *Grænsesfællesskaber: Læring og overskridelse af marginalisering*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Ngai, S. (2005). *Ugly Feelings*. Cambridge/London: Harvard University Press.
- Nissen, M. (2012). *The subjectivity of participation. Articulating Social Work with Youth in Copenhagen*. London: Palgrave/Macmillan.
- Søndergaard, D. M. (2008). Offerpositionens dilemmaer: Om undvigelse af offerpositionering i forbindelse med mobning og anden relationel aggression. In K. Lützen (Ed.), *På kant med historien*. København: Museum Tusulanums Forlag.